

Principy motivace ve vztahu k oddílu

David Křeček Frejlach

Česká tábornická unie

Oddíl Vyšehrad

Plackování 2012

Úvod

Trávit zajímavě čas ve společnosti dobrých lidí a na příjemném místě. Tak by možná mohlo znít to nejstručnější shrnutí toho, proč se v turistických oddílech schází dospělí a děti a věnují se společně různým činnostem. V každém z nás je jakýsi motor, něco co nás pohání a motivuje k tomu, co děláme. Jeho síla se projevuje mírou aktivity a jeho palivem je touha. Touha po něčem novém, po vzrušení a dobrodružství, po klidu a pochopení, po radosti a uvolnění, po sdílení a partě. Povinností všech z nás, kdo jsme se rozhodli vést mladší, než jsme my sami je, abychom reagovali na tuto touhu a nabízeli své zkušenosti a zároveň si spolu s ostatními dokázali užít vše, co v nás probudili a vypěstovali naši rádci.

Poslání

Když jsem se jako malý kluk dostal do oddílu Vyšehrad, byla to asi jedna z těch nejlepších věcí, co se mi kdy v životě stala. Je mnoho důvodů, proč si to myslím, ale tím snad nejdůležitějším je to, že jsem získal opravdové přátele na celý život a prožil s nimi nádherné okamžiky. Naučil jsem se věci do života, za které mohu cítit vděčnost každý den, byť si to tak často přímo neuvědomuji. Zmiňuji to, abych podtrhl, že celé myšlenky našeho a všech podobných oddílů věřím velice přesvědčeně. Proto si také myslím, že je správné seznamovat děti s tímto konceptem trávení času a dát jim možnost na vlastní kůži zažívat, o čem to celé je.

Problém

Hlavním podnětem je to, že v poslední době roste množství tak zvaných 'žroutů času'. Mám na mysli jednoduché činnosti, které nevyžadují příliš energie a zpravidla nebývají ani intelektuálně náročné. Zato však jsou velice atraktivní. Do jisté míry to souvisí také s veřejnými sdělovacími prostředky. Nejčtenějším deníkem u nás je Blesk. Informace je zajímavá, pokud se zabývá neštěstím druhých, reklamní kampaně jsou atraktivní, pokud jsou šokující a krvavé. Dovolil jsem si tuto skutečnost hodně zjednodušit, v rámci naší problematiky jen stačí, abychom si uvědomili, že populace

leniví a zabírá na čím dál méně konstruktivně působící aktivity, ať už jde o sbírání informací či trávení volného času. Ruku v ruce jde televize a počítač. Klesající tendenci má nejen aktivita dětí, ale i jejich zájem o něco nového.

Jak z toho ven?

Na druhé straně stojí tendence člověka vytvářet skupiny a věnovat se tomu, k čemu je motivován základními motivy. 'Motivace je nejdůležitějším prvkem zvýšení zájmu o lidskou činnost.'(zdroj č.1) Pokud jsme tedy přesvědčeni, že nám účast na oddílovém životě přináší řadu potěšení, že v nás vzbuzuje smysl pro zodpovědnost, buduje kladný vztah k práci (která v dobrém týmu může být opravdovým potěšením), rozvíjí naši kreativitu, dává nám možnost se realizovat, pokud v sobě máme dostatečný důvod předat a nabídnout to, co sami zažíváme, ostatním, stojíme před tématem motivace.

Motivace

Slovo 'motivace' je odvozeno z latinského *motivus*, což je forma slovesa *moveo* – pohybuji. Sami tedy vidíme, že v našem jednání a chování lze popsat *pohnutky* a faktory, které nás vysloveně *posouvají* k tomu, že něco uděláme, že se něčemu věnujeme, nebo že něco vyžadujeme. Tyto faktory, lépe řečeno motivy, se dají rozdělit do několika skupin. Podle jednoho kritéria na vnitřní (vyvolané emocemi, které spouštíme my samy – zvědavost, radost) a na vnější (vyvolané emocemi, kterých jsou původci ostatní lidé – odměna, trest, prestiž). Přičemž vnitřní motivace je vždy pevnější a účinnější. Je nutné podotknout, že v první polovině dvacátého století popsal americký psycholog Abraham Maslow tzv. Hierarchii lidských potřeb, která úzce souvisí s motivací. Na ní si uvědomíme, že rozlišujeme mezi důležitostmi jednotlivých motivů na základě vnitřní potřeby, že je rozdíl v přednosti jejich uplatňování a že motivace znamená v obecné rovině zejména uspokojování lidských potřeb. Pro představu uvádím Maslowovu pyramidu, která naznačuje, že naplňování potřeb probíhá postupně a že zpravidla musí být nejdříve uspokojena nižší příčka žebříčku. Pokud k tomu nedojde, vzniká frustrace, pocit vnitřního napětí větší či

menší intenzity v závislosti na konkrétním případě. Někdy je možné do určité míry zmírnit toto napětí uspokojením vyšší potřeby.

1. fyziologické potřeby (potřeba potravy, tepla, spánku, vyměšování)
2. potřeba bezpečí, jistoty (vyhýbání se všemu neznámému, neobvyklému či hroživému)
3. potřeba lásky, sounáležitosti (vedou k touze někam a k někomu patřit, být přijímán a milován)
4. potřeba uznání, úcty (být vážený, mít úspěch v očích druhých, být sám sebou kladně hodnocen)
5. potřeba seberealizace (naplnit své možnosti růstu a rozvoje)

Rozvoj, realizace a uspokojení, které může oddíl nabídnout, je v rovině sekundární potřeby, tedy potřeba je závislá na sociálním prostředí a mezilidské interakci. Primární (fyziologická) potřeba (pud) je ta, kterou máme všichni bez ohledu na vnější prostředí. Gro motivačního procesu, na kterém se oddíl účastní, se odehrává na úrovni sounáležitosti, uznání, poznání a seberealizace. Oddíl na tyto potřeby reaguje a vzbuzuje v dětech pocit, že je tou správnou cestou k jejich naplnění. Respektive měl by.

Zabývali jsme se uspokojováním lidských potřeb jako hlavní složkou motivace. Reinhold Messner zmiňuje ve svých úvahách o motivaci ale ještě další faktory, přičemž potřebu řadí na první místo.

1. Potřeba
2. Návyky
3. Zájmy
4. Hodnoty
5. Ideály

Návyk souvisí s přirozenou tendencí dělat věci častěji, opakovat je a vytvářet stereotypy. Zpravidla se váže na určitou situaci. Je podkladem pro vytvoření závislosti, ale i zautomatizování chování v ušlechtlejším slova smyslu (např. uvolnění

místa seniorovi).

Zájem je trvalejší zaměření člověka, provázané s konkrétní činností. Je důležitý pro budování individuality a utváření osobní struktury. Cílem našeho snažení je v dětech tento zájem vzbudit.

Hodnoty vnímáme jako soubor skutečností, kterým přisuzujeme určitý význam. Onen význam se váže k vlastnímu prospěchu či k prospěchu pro společnost. Je opět důležitou strukturou osobnosti. V průběhu života se tvoří hodnotový systém vlastní každému z nás. Podle něj pak jednáme a přisuzujeme činnostem různou důležitost. Některé z hodnot si osvojujeme takřka automaticky, na základě jejich obecné platnosti (zdraví, přátelství, ..). Jedním z klíčových poslání oddílu je tyto hodnoty nabízet; nabízet je kvalitní a tak, aby člověka zušlechťovaly a naplňovaly smyslem pro čestné jednání.

Ideál je subjektivně vnímaná mentální nebo názorová představa spojená s něčím velmi pozitivním. Získáváme ji na základě kontextu věcí odehrávajících se kolem nás, od rodičů, blízkých nebo i zcela cizích lidí. Důležitým aspektem ideálu je přesvědčení o důležitosti, ušlechtilosti a žádoucnosti daného ideálu. Souvisí se smyslem existence a tím, jak svůj život naplňujeme. Typicky zmíním Mirka Dušína. Ideál často souvisí s hodnotami. Proto zde hraje roli vytvoření kvalitního podhoubí pro tvorbu ideálů. Jít příkladem a poukazovat na dopady vlastního jednání.

Jednotlivé složky jsou navzájem propojené, takže toto rozdělení je čistě jen zjednodušené pro popis a lepší orientaci. Celá situace je značně složitá a naším úspěchem bude, zaměříme-li se na pár přístupů, které se prověřené časem ukáží jako účinné.

Jak motivovat?

Chceme vyprovokovat zájem a chápeme, že motivace je tou nejdůležitější cestou jak toho dosáhnout. Zatím jsem nastínil jen hrubou teorii toho, jak se všeobecně předpokládá, jak člověk reaguje na aktivity ve svém okolí a jakým způsobem se do

nich zapojuje. Konkrétní návod, jak v někom vzbudit přesně ten ohlas, který by nám nejvíce vyhovoval, asi nejsem s to uvést. Je ale pár věcí, na které se vyplatí apelovat, avšak které často člověk automaticky nabude už tím, že v oddíle vyrůstá.

V prvním případě jde o to, jak vzbudit zájem u dětí, které do turistického oddílu ještě nechodí. Jde tedy o to sestavit náhled činnosti oddílu a poskytnout nabídku atraktivní natolik, že zaujme v krátkém čase. Snazší je to u dětí, přirozeně inklinujících k této činnosti, než rodičů, kteří chtějí dítě pouze 'někam' zapsat. V druhém pak jde o udržení zájmu členů.

Aspekty hrající roli ve vytváření motivace k různým činnostem lze rozdělit do několika skupin:

1. Novost situace, předmětu nebo činnosti

Uplatnitelné zejména při náboru nebo přijde-li nové dítě do kolektivu. Je to projev přirozené zvědavosti, kterou je dobré podporovat, jinak klesá spolu se zájmem o danou činnost. Proto je také nutné zařazovat do programu stále nové a nové prvky, které udrží zájem dětí v delším časovém horizontu.

2. Činnost a uspokojení z ní

Jinými slovy zapojení dítěte jako aktivního článku celé skupinky. Pasivní účasti máme doatek ve škole, rozhodně v dětech nevyvolá příliš velký zájem. Naopak pokud mají pocit, že se na chodu schůzek a výprav podílejí, že spolu s vedoucím (rádcem) plánují a organizují, jejich uspokojení a zájem roste. Zpočátku, u mladších dětí, má tato participace podobu hry, když jsou starší, je lepší přidávat určitou míru zodpovědnosti.

3. Úspěch v činnosti

Je logické, že pokud se nám daří, máme o aktivitu větší zájem, než když je tomu naopak. Proto je kladen důraz na pochvalu a pozitivní motivaci, naopak při nezdaru dítě povzbudíme, aby mělo pocit, že je to jen dočasný stav. 'Dosáhnout nemožného trvá jen o něco déle.' Je dobré volit aktivity a úkoly, na které dítě stačí, aby mělo možnost uspět. Při hrách s dětmi různého věkového zastoupení je občas nutné složitost úkolů různě vychýlit dle potřeby. Zároveň je dobré ve starších probudit zájem pomoci mladším, aniž by snižovaly kvalitu jejich vlastní aktivity. Někdy ale dítě

musí pochopit, že na různé věci je potřeba různé zdatnosti, které nabude teprve postupem času. Pro dítě je úspěch prokázáním jeho vlastností a dovedností, vůle, charakteru, fyzické zdatnosti atd. Je jedním z nejdůležitějších motivačních činitelů, zvyšuje důvěru v sebe sama a podporuje příznivý vztah k realizaci vlastní osobnosti.

4. Míra a poměr úspěchu a neúspěchu

Lehce zmíněno v předchozím odstavci. Schází dodat, že příliš snadný úspěch má jen malou váhu a nedosažitelný cíl se nikdy nepromění v motivaci úspěchem. Složitost volíme podle konkrétní situace, základem je věk a zkušenost dítěte. I samotný neúspěch může být motivací, ale jak již bylo řečeno výše, musí být v dohledné době možnost cíle dosáhnout. Jinak neúspěchy vedou k frustraci, ztrátě sebedůvěry a jistoty v kolektivu. Není možné trvale čelit neúspěchu, proto je povinností každého vedoucího (rádce), aby v první řadě nalézal v dětech to, v čem jsou dobří a neúspěch pomáhal překonat získáváním dovedností.

5. Sociální momenty

Míněno vystavení dítěte sociálnímu hodnocení (nejčastěji rodiče a kamarádi), společné činnosti (týmová spolupráce) a soutěžení. Zmíněné momenty silně působí při formování motivace. Dále je dítě zásadně ovlivněno tím, co považuje za pozitivní a zajímavé. Mluvíme o principu identifikace (osoba – vedoucí, filmový hrdina).

6. Souvislost nového s předchozími zkušenostmi a zájmy

Jinak nazvané přesun zájmů. Dochází k němu na základě shody vnějších okolností, povinností nebo při hledání dokonalejší formy již známé činnosti. Přesun zájmů se odehrává na základě podobnosti, proto je předvídatelný a je tedy dobré vědět, čemu se děti již věnují. Podle toho je možné rozdělit požadavky a nároky, aby lépe odpovídaly motivaci daného dítěte.

Kombinací těchto činitelů a vlastním citem můžeme formovat motivaci dětí a dosáhnout tak příjemně fungující skupinky (družinky), která je zdrojem zábavy a nových dovedností.

Rušivé momenty

V úvodu jsem ale nadhodil myšlenku nikoli prostého zaujetí dětí, ale určitého boje s

leností a pohodlností, podporovanou lacinějším způsobem, jak trávit volný čas. Nejen že opak výše zmíněných motivačních činitelů děti odrazuje, ale problém je také přílišné zabývání se stejnou činností, nucení dětí k dlouhému soustředění (v dobré víře je něco naučit), nedostatečná organizace či narušená emoční atmosféra (napětí v kolektivu). To ještě více podtrhuje nutnost přítomnosti citu a empatie, abychom dokázali rozkrýt případné tenze mezi dětmi, což je první krok k tomu tyto tenze rozpouštět. Dětem pak nabídneme prostředí, které je kvalitní z hlediska rozvoje osobních kvalit a zároveň je pro ně příjemné a přitažlivé. Podaří-li se nám v nich probudit pocit, že válení se u televize či počítače je k podobnému rozvoji jen těžko dovede a také v nich podpoříme pocit, že ušlechtilejší cíle mají opravdu větší smysl, bude to úspěch.

Závěr

Práce si neklade za cíl popsat postupy jak v dětech vyvolat pocit, že oddíl je to jediné správné řešení jejich volného času, spíše má být inspirací a podnětem k zamýšlení pro nás všechny, kteří věnujeme dětem čas, vymýšlíme jim program a snažíme se je zaujmout a něco užitečného jim předat.

Jedním z cílů by však mohlo být nastínění přehledu určitých mechanismů, které se účastní na pohnutkách lidí, a nabídnutí úvahy nad tím, jak k dětem promlouvat a jak je zaujmout. Dítě, které se v oddíle nudí, svou přítomností a neúčastí na okolním dění podlamuje zájem ostatních.

Řada věcí, které v oddíle fungují jako motivační substrát, se zakládá na jakémsi instinktu nebo zkušenosti, jak to fungovalo či nefungovalo, co děti bavilo a na co takzvaně 'zabrali'. Je proto dobře si alespoň trochu uvědomit, jak různé přístupy mohou v dětech působit, na základě jakých mechanismů se tak děje, ale zároveň nezapomenout, že i cit je velkým pomocníkem.

Zdroje

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-a-technologie/80702-nejctenejsim-denikem-je-blesk-nejposlouchanejsi-radio-impuls/>

http://snncls.cz/wp/wp-content/uploads/file/Motivace_Moos.pdf

http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Motivace>

<http://web.quick.cz/aalerej/motivace.htm>